

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

Розглянуто і схвалено вченою радою
агрономічного факультету
(протокол № 5 від 24 січня 2017 р.)

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО НАПИСАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

**Для студентів освітнього ступеня «магістр» спеціальностей
201 «Агрономія» і 203 «Садівництво та виноградарство»**

Харків – 2017

**Укладачі: О. В. Романов, Л. М. Пузін, М. В. Шевченко, В. В. Дегтярьов,
О. М. Брагін, О. В. Тихоненко**

**Рецензенти: А. О. Рожков, професор кафедри рослинництва ХНАУ
ім. В. В. Докучаєва, доктор с.-г. наук;**

**В. П. Туренко, завідувач кафедри фітопатології ХНАУ
ім. В. В. Докучаєва, професор, доктор с.-г. наук;**

**О. Д. Вітанов, завідувач відділом новітніх технологій
вирощування овочевих і баштанних культур Інституту
овочівництва і баштанництва НААН, професор, доктор с.-г. наук**

Методичні вказівки до написання дипломної роботи: для студентів освітнього ступеня «магістр» спец. 201 «Агрономія» і 203 «Садівництво та виноградарство» / уклад: О. В. Романов, Л. М. Пузін, М. В. Шевченко та ін. – Харків: ХНАУ, 2017. – 44 с.

Наведено вимоги до написання дипломної роботи. Подано загальні вимоги до структури виконання дослідження, його обсягу, складових і технічні правила оформлення. Особливу увагу приділено оформленню мовних засобів текстового зв'язку, посилань у роботі та списку використаної літератури.

Призначено для студентів ОС «Магістр» спеціальностей 201 «Агрономія» і 203 «Садівництво та виноградарство».

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ....	5
1.1. Загальні положення.....	5
1.2. Затвердження керівника та вибір теми.....	5
1.3. Структура дипломної роботи.....	7
1.4. Правила оформлення дипломної роботи.....	14
2. МОВНІ ЗАСОБИ ТЕКСТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ.....	15
2.1. Загальна характеристика.....	15
2.2. Правила оформлення цитат.....	16
2.3. Вимоги до оформлення посилань.....	17
2.4. Правила скорочення слів у тексті.....	18
2.5. Оформлення таблиці.....	19
2.6. Запис формул.....	21
2.7. Типові помилки під час написання роботи.....	21
2.8. Вимоги до комп'ютерного набору тексту.....	21
3. ПІДГОТОВКА І ЗАХИСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ.....	23
3.1. Загальний порядок надання матеріалу перед захистом.....	23
3.2. Подання з відгуком керівника дипломної роботи.....	23
3.3. Рецензії.....	24
3.4. Демонстраційний матеріал.....	25
3.5. Перелік документів, що подаються до захисту.....	25
3.6. Організація захисту дипломної роботи.....	25
ДОДАТОК А. Зразок заяви для затвердження керівника і теми дипломної роботи.....	28
ДОДАТОК Б. Зразок завдання до дипломної роботи.....	29
ДОДАТОК В. Зразок титульної сторінки дипломної роботи.....	31
ДОДАТОК Г. Зразок оформлення анотації дипломної роботи.....	32
ДОДАТОК Д. Зразки оформлення бібліографічного опису, що наводяться у списку використаної літератури (за вимогами ДСТУ 8302:2015).....	33
ДОДАТОК Е. Зразок подання та відгуку керівника на дипломну роботу	39
ДОДАТОК Ж. Зразок рецензії на дипломну роботу.....	41
ДОДАТОК И. Зразок оформлення виробничого відгуку на дипломну роботу.....	42
ДОДАТОК К. Зразок титульного листа демонстраційного матеріалу до дипломної роботи.....	43

ВСТУП

У професійній підготовці фахівця будь-якого профілю значну роль відіграє підготовка і захист дипломної роботи. Підготовка і написання дипломної роботи – це завершальний етап підготовки фахівців освітнього ступеня (ОС) «Магістр». На підставі результатів захисту дипломної роботи екзаменаційна комісія (ЕК) присвоює студенту відповідну кваліфікацію, що підтверджується дипломом.

Дипломна робота – це кваліфікаційне навчально-наукове дослідження студента, що виконується на завершальному етапі навчання у вищому навчальному закладі. Дипломна робота має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих студентом знань, умінь і навичок зі спеціальних дисциплін.

Метою написання дипломної роботи є закріплення студентами теоретичних і практичних знань з методики проведення наукових досліджень у сільському господарстві, прийомів та елементів технологій вирощування сільськогосподарських культур, аналізу отриманих у ході наукових досліджень даних, економічної та енергетичної оцінки отриманих результатів, обґрунтуванні аргументованих висновків і формулюванні рекомендацій виробництву.

Основні завдання виконання дипломної роботи:

- розвиток навичок самостійної роботи, закріплення та поглиблення теоретичних і практичних знань;
- систематизація та аналіз літературних джерел з питань, що вивчаються;
- набуття вмінь формулювати завдання та вибрати методи виконання, шляхи реалізації їх у конкретних виробничих умовах;
- формулювання науково-практичних завдань, вибір методів їх вирішення та розробка схем досліджень;
- науковий аналіз експериментальних досліджень;
- вибір основних положень наукових досліджень для впровадження;
- демонстрація навичок і володіння методикою господарської, економічної, екологічно безпечної та енергоощадної оцінки технологій виробництва продукції рослинництва.

Під час підготовки зазначеної роботи у студентів повинні сформуватися практичні навички роботи з вітчизняною й іноземною науковою літературою, проведення лабораторних, лабораторно-польових, польових та інших видів досліджень, вивчення досвіду передових господарств, виробничих ситуацій і розробки оптимальних шляхів їх вирішення. Показниками високої якості виконання дипломної роботи є наявність у ній узагальнених аналітичних матеріалів та обґрунтованих рекомендацій, що можуть бути використані в практиці сучасного сільськогосподарського виробництва.

Методичні вказівки визначають принципи і вимоги до підготовки і написання дипломної роботи. Вони містять єдині вимоги щодо змісту, структури й обсягу, визначають порядок вибору і затвердження теми, організацію виконання й захисту, критерії оцінювання дипломної роботи.

1. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

1.1. Загальні положення

Дипломна робота є самостійним науковим дослідженням, що має елементи наукового пошуку й науково-практичної новизни. Вона не може мати оглядовий (реферативний) характер, а має містити в собі теоретичні або експериментальні дослідження, виконані з особистою участю дипломника. Робота повинна:

- відповідати сучасному рівню розвитку науки, а її тема бути актуальною;
- відображати загальнонаукові й спеціальні методи наукового пізнання;
- містити елементи новизни, що включає опис нових фактів, явищ і закономірностей або узагальнення раніше відомих положень з інших наукових позицій або в зовсім іншому аспекті;
- передбачати елементи наукової полеміки;
- наводити вагомі й переконливі докази на користь обраної концепції, усебічно аналізувати й доказово критикувати протилежні їй погляди.

Основними *етапами* виконання дипломної роботи є:

- закріплення студентів за кафедрою та керівником дипломної роботи;
- вибір теми, об'єкта вивчення (дослідження), затвердження теми;
- розробка завдання на дипломну роботу, складання календарного плану її виконання;
- опрацювання літературних джерел, складання змісту та структури роботи;
- збирання фактичного матеріалу в процесі проведення досліджень та проходження виробничої (переддипломної) практики;
- статистичне оброблення і узагальнення фактичного матеріалу;
- написання дипломної роботи, подання її на перевірку керівнику;
- усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення дипломної роботи;
- подання остаточного варіанта роботи керівнику, отримання відгуку;
- отримання рецензії на дипломну роботу;
- подання роботи на кафедру, попередній захист на кафедрі та одержання допуску до захисту;
- перевірка дипломної роботи на плагіат;
- захист дипломної роботи перед екзаменаційною комісією.

1.2. Затвердження керівника та вибір теми

Наукове керівництво дипломною роботою здійснюється керівником дипломної роботи, з яким узгоджується вибрана студентом тема. Керівниками дипломних робіт призначаються викладачі випускових кафедр агрономічного факультету, що мають науковий ступінь та вчене звання. Закріплення за студентом теми дипломної роботи здійснюється на підставі його письмової заяви (додаток А) на ім'я завідувача кафедри. Після отримання письмової згоди керівника і завідувача, кафедра за встановленою формою подає до деканату тематики дипломних робіт студентів, які виявили бажання виконувати на ній дипломні роботи.

Тему дипломної роботи студент обирає на підставі запропонованої випусковою кафедрою тематики, наявного місця практики, отриманих замовлень організацій, установ, підприємств щодо проведення проектних, аналітичних, розрахункових та інших видів робіт, актуальних для цих організацій, а також власних наукових уподобань і наукових пріоритетів, які є в сільськогосподарській науці. Випускові кафедри агрономічного факультету доводять студентам орієнтовні теми дипломних робіт, що виконуються під керівництвом кожного конкретного викладача, шляхом розміщення їх на дошці оголошень кафедри. Студент має право запропонувати свою тему дипломної роботи з належним обґрунтуванням доцільності її розробки й можливості виконання.

При виборі об'єкта дипломної роботи для студентів заочної форми навчання перевага надається господарствам, де вони працюють.

Тематика дипломних робіт визначається колективами випускових кафедр на підставі програм дисциплін навчального плану і тематики науково-дослідних робіт кафедр. Тематики дипломних робіт розглядаються на засіданні випускових кафедр і затверджуються в установленому порядку.

Дипломні роботи випускових кафедр за своїм змістом можуть бути представлені такими напрямками: науково-дослідні; узагальнюючо-дослідницькі; експериментально-аналітичні; узагальнюючі досвід технологій вирощування с.-г. культур, проведення і застосування агротехнічних заходів.

Виконання дипломних робіт дослідницького, науково-дослідного, експериментально-аналітичного спрямувань, насамперед, здійснюється на матеріалах наукових досліджень, проведених у навчально-дослідних господарствах університету та науково-дослідних установах України, або в їхніх господарствах. Враховуючи специфіку об'єктів дослідження окремими кафедрами в навчальному процесі та виконання ними науково-дослідної роботи, тематика дипломних робіт може бути присвячена поглибленому вивченню і розв'язанню різноманітних питань.

Дипломна робота виконується студентом самостійно. Завдання (додаток Б) на дипломну роботу видає керівник, який призначається випусковою кафедрою і здійснює керівництво дипломника в процесі виконання ним дипломної роботи.

Безпосереднє і систематичне керівництво роботою студента в процесі виконання дипломної роботи покладається на керівника, який:

- допомагає студентам у виборі теми, розробці завдань для виконання роботи, підготовці структури роботи;
- затверджує план виконання програми досліджень студентом-дипломником;
- рекомендує студенту необхідну основну та додаткову літературу, довідкову інформацію, джерела вихідних даних з теми роботи;
- затверджує перелік методів дослідження для досягнення поставленої мети в роботі;
- контролює хід виконання роботи, проведення експериментальної складової роботи, робить зауваження і визначає терміни їх виправлення та доопрацювання змісту роботи;
- надає систематичні, у встановлені графіком терміни, консультації студентові-дипломнику та проводить з ним бесіди за матеріалами окремих розділів роботи;
- своєчасно інформує завідувача кафедри та деканат про порушення студентом термінів виконання роботи;
- дає докладний відгук на завершену роботу, у якому обов'язково вказує можливість допуску студента до захисту.

Крім керівника дипломної роботи, можуть бути призначені консультанти, які консультують дипломника з окремих питань, що повинні бути обов'язково відображені в дипломній роботі. Вибір консультантів здійснюється за узгодженням з випусковою кафедрою та керівником дипломної роботи.

Закріплення студента за керівником, кафедрою та місцем проходження практики проводиться впродовж навчання у визначений деканатом період.

Назва дипломної роботи повинна бути короткою, відповідати обраній спеціальності і по суті вирішенню наукової проблеми (завдання), указувати на мету дослідження та його завершеність. Іноді для більшої конкретизації до назви слід додати невеликий (4-6 слів) підзаголовок.

Під час написання дипломної роботи студент повинен обов'язково посилатися на авторів і джерела, з яких запозичив матеріали або окремі результати.

У дипломній роботі необхідно стисло, логічно й аргументовано викладати зміст і результати досліджень, уникати загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології.

До захисту роботу подають у вигляді спеціально підготовленого рукопису у твердому переплетенні.

1.3. Структура дипломної роботи

Дипломна робота повинна обов'язково містити:

- титульний аркуш;
- анотацію;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- зміст;

- вступ;
- основну частину, яка складається з:
 - огляду літератури за темою роботи;
 - характеристики місця, умов та методики проведення досліджень;
 - результатів досліджень (відповідно до теми роботи);
 - економічної та енергетичної оцінки результатів досліджень, або селекційної (виробничої) доцільності (за наявністю даних);
 - заходів з техніки безпеки (охорони праці) (за необхідністю);
 - заходів з охорони навколишнього середовища (за необхідністю);
 - висновки;
 - рекомендації виробництву (за можливістю надання);
 - список використаної літератури;
 - додатки (за необхідністю).

Вимоги до змісту дипломної роботи

Титульний аркуш дипломної роботи є першим листом дипломної роботи і повинен бути оформлений за встановленою формою (додаток В), на основі якого відображається інформація про назву міністерства (відомства), до сфери управління якого належить навчальний заклад; назву навчального закладу, факультету, кафедри; шифр і назву спеціальності, освітньо-науковій програми; тему дипломної роботи (крупним шрифтом); прізвище, ім'я, по батькові виконавця та наукового керівника, його науковий ступінь та вчене звання; підписи виконавця та керівника дипломної роботи, місто і календарний рік захисту роботи (без написання слова "рік" або "р").

Анотація – (від лат. *annotation* – зауваження) – коротка характеристика документа, його частина чи групи документів за призначенням, змістом і формою та іншими особливостями. Суть і призначення анотації полягають у викладі стислої характеристики джерела інформації й відповіді на питання, про що розповідається у первинному документі. Структурно анотація будь-якого виду складається з двох частин: бібліографічного опису і тексту анотації (додаток Г).

Основні вимоги до укладання анотацій:

- композиція анотації повинна бути внутрішньо логічна і може відрізнятися від композиції анотованого документа;
- відбір відомостей для анотації, їх формулювання і розташування залежать від змісту і характеру анотованого документа, призначення анотації і користувача, на якого вона розрахована;
- мова анотації повинна бути літературною, лаконічною та зрозумілою, без довгих і складних періодів, без абзаців;
- обмежена кількість друкованих знаків (500) і лише виключно досягає 800-1000 друкованих знаків;

- анотацію в дипломній роботі слід подавати українською та двома іноземними мовами (найбільш поширено російською та англійською).

Основна помилка під час укладання анотації – надмірність інформації.

Зміст подають на початку дипломної роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків, додатків, списку використаної літератури.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідності). Якщо в дипломній роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення тощо повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті у разі першого згадування.

Далі подається загальна характеристика роботи студента в такій послідовності.

Вступ розкриває суть і стан наукової проблеми та її значущість, підстави і вихідні дані для розроблення теми дипломної роботи, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

Актуальність проблеми, що зумовила вибір теми дослідження. Шляхом аналізу та порівняння наукового завдання обґрунтовують актуальність і доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва.

Відображення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – суть проблеми або наукового завдання.

Далі подають загальну характеристику дипломної роботи в рекомендованій нижче послідовності.

Мета і завдання дослідження. Формулюють мету роботи і завдання, які необхідно вирішити для досягнення окресленої мети. Не слід формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», оскільки ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага студента, оскільки предмет дослідження визначає тему дипломної роботи, яка позначається на титульному аркуші як її назва. Об'єктом досліджень є формування урожайності, продуктивності, якості у тих чи інших культур, стану та властивостей ґрунту, забур'яненості посівів, вмісту поживних елементів та інших умов і факторів під дією елементів технології вирощування. Предметом вивчення (досліджень) можуть бути види, сорти, гібриди, елементи технології вирощування та ін.

Методи дослідження. Подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно, визначаючи, що саме досліджувалося тим чи іншим методом. Це дає змогу пересвідчитися в логічності та обранні саме цих методів.

Наукова новизна досліджень (за наявності відповідних даних). Подають коротке резюме нових наукових положень. Необхідно показати відмінність одержаних результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни (*уперше одержано, удосконалено, дістало подальший розвиток*).

Апробація результатів дослідження (за наявності публікацій). Указується, на яких наукових з'їздах, конференціях оприлюднені результати досліджень, що викладені в дипломній роботі та кількість публікацій виконавця дипломної роботи.

Основна частина. Основна частина складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ починають з нової сторінки. Під час написання основного тексту кожного розділу можна додавати короткий опис обраного напрямку та обґрунтування застосованих методів досліджень.

У розділах основної частини подають:

- огляд літератури за темою і вибір напрямів досліджень;
- характеристику об'єкта досліджень, виклад загальної методики й основних методів досліджень;
- експериментальну частину, аналіз і узагальнення результатів досліджень.

Огляд літератури. Назва розділу повинна бути конкретною, на підставі теми дипломної роботи. У розділі необхідно надати аналіз основних етапів розвитку наукової думки за темою дипломної роботи. Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, студент повинен назвати ті питання, що залишилися невирішеними і, отже, визначити своє місце в розв'язанні означеної проблеми. У розділі варто відобразити характеристику основного предмета дослідження: морфологічні ознаки, біологічні властивості та екологічні умови вирощування культури; особливості формування ґрунтів тощо.

Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у певній галузі.

Місце, умови та методика проведення досліджень. Цей розділ належить до експериментальної частини і повинен містити:

- *коротку характеристику місця проведення досліджень* (загальну характеристику господарства, дослідного поля тощо);
- *ґрунтово-кліматичні умови* (наводять і аналізують відповідно до об'єкта досліджень: характеристику клімату; метеорологічні дані в роки досліджень порівняно із середніми багаторічними; агрохімічний стан ґрунтів, ґрунтовий покрив, материнську породу, рельєф у зоні і конкретному місці проведення дослідів; рослинність (обов'язково вказують латинські назви рослин);

- *методику проведення досліджень* (наводять схему досліду, чітко викладають варіанти і методику проведення, указують розміри облікових ділянок, кількість повторностей, описуються основні і супутні спостереження, аналізи і облік, викладаються методики їх проведення, віддаючи перевагу стандартизованим методикам. На загальноприйнятій методиці подаються тільки посилання, а нові, що використані в дослідках – викладаються в тексті роботи;

- *методи досліджень* – наводять перелік назв методів, що використані в процесі проведення дослідження з посиланням на ДСТУ, МВВ чи літературне джерело з якого запозичено методику;

- *технологічні елементи і прийоми вирощування* досліджуваного виду рослин (викладаються основні види робіт, проведені на варіантах дослідів; подається характеристика сортів і гібридів; наводяться фото певних видів робіт).

Результати досліджень. Ця частина дипломної роботи за потреби може складатися з декількох розділів та підрозділів. Кожен розділ повинен мати конкретну назву, яка узгоджена з темою дипломної роботи. У розділах викладають результати власних досліджень автора з висвітленням того нового, що він вносить у розроблення проблеми. Студент повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, що зумовлюють необхідність припинення подальших досліджень. Результати наводяться у вигляді таблиць, графіків, рисунків, діаграм, детально проаналізованих.

Цифровий матеріал за основними показниками необхідно обробити методами дисперсійного та кореляційного аналізів з використанням сучасного програмного забезпечення з метою виявлення ступеня достовірності отриманих результатів. У цій частині дипломної роботи варто виділити окремі розділи й підрозділи, які об'єднують вплив досліджуваних факторів на групи властивостей ґрунту, ріст і розвиток рослин (фенологічні спостереження), біометричні вимірювання, стан забур'яненості посівів, урожайність культур, продуктивність, якість продукції тощо. У кінці кожного розділу, підрозділу необхідно робити короткий висновок, який буде покладено в основу остаточних висновків дипломної роботи.

Бажаною складовою кожної дипломної роботи є економічне та енергетичне обґрунтування отриманих результатів досліджень, або визначення селекційної чи екологічної доцільності у разі неможливості оцінювання технологій вирощування культур.

Охорона праці. Виконуючи дипломну роботу, можливим є вирішення питань з охорони праці, пов'язаних з темою досліджень. У цьому розділі студент повинен представити комплекс заходів з охорони праці для аналізованого, розробленого (удосконаленого) технологічного процесу.

Організаційними заходами з охорони праці є: забезпечення достатнього рівня знань працівників, чітке та своєчасне проведення інструктажів з охорони праці; наявність розробленого згідно з вимогами охорони праці планового виконання робіт, технологічних карт та карт показників безпеки; правильне планування робочих місць та належне дотримання проходів та проїздів; дотримання правил та нормативів щодо можливості виконання окремими категоріями працівників певних видів робіт; запровадження нагляду щодо застосування безпечних способів праці, контролювання технічного стану засобів колективного та індивідуального захисту; наявність відповідних знаків безпеки.

Технологічними заходами з охорони праці є: застосування технічно досконалого та справного обладнання, інструментів та пристроїв, транспортних засобів, засобів колективного контролю (огорожень, запобіжних і блокувальних пристроїв, сигналізації та ін.); використання засобів індивідуального захисту.

Лікувально-профілактичні заходи передбачають проведення періодичних медичних оглядів працівників; безкоштовне надання лікувально-профілактичного харчування працівникам на роботах із важкими та шкідливими умовами праці; забезпечення охорони праці жінок, неповнолітніх; створення сприятливих умов для профілактики та відпочинку.

Санітарно-гігієнічні заходи передбачають визначення фактичних значень окремих параметрів виробничих чинників на робочих місцях, а також облаштування робочих місць так, щоб умови праці відповідали вимогам виробничої санітарії та гігієни.

Розроблені заходи з охорони праці у дипломній роботі повинні базуватися на таких засадах:

- машини, устаткування, хімічні речовини разом із засобами індивідуального захисту, що використовуються в сільському господарстві повинні відповідати нормативам, стандартам безпеки і гігієни праці;
- мають бути забезпечені належні санітарно-гігієнічні умови виконання робіт;
- необхідно встановити рівень безпеки і гігієни праці тимчасових та сезонних працівників сільського господарства не нижче рівня захисту працівників, зайнятих на постійних роботах.

Особливу увагу слід приділити технологічним процесам вирощування, післязбиральної доробки, переробки продукції рослинництва, нормам безпеки під час їх виконання та санітарно-гігієнічним заходам. Доцільно провести аналіз потенційних небезпек та вказати шляхи їх усунення, розробивши відповідний комплекс заходів та засобів.

Охорона навколишнього середовища. У сільському господарстві значну частину загального обсягу робіт займають сезонні польові роботи, які характеризуються значною інтенсивністю та напруженістю, перевищенням гранично допустимих нормативів щодо параметрів довкілля (температура, вологість, швидкість руху повітря, концентрація пилу і шкідливих речовин,

хімічних засобів захисту рослин та ін.). Дія зазначених чинників може негативно впливати на навколишнє середовище і повинна враховуватися під час ведення сільськогосподарського виробництва майбутніми фахівцями.

У розділі доцільно детально надати висновки про можливі зміни довкілля внаслідок застосування досліджуваних факторів (забруднення шкідливими речовинами, розвиток ерозійних процесів, надмірна втрата поживних елементів і вологи та ін.).

Головним завданням розділу є надання рекомендацій щодо запобігання розвитку негативних явищ відносно до навколишнього середовища.

Висновки. Викладають наукові та практичні результати, одержані в дипломній роботі, які повинні містити формулювання розв'язаної наукової проблеми, її значення для науки і практики. Подаються у вигляді окремих пунктів, у межах одного-двох абзаців кожен. Вони повинні бути лаконічними, чіткими й впливати з результатів представлених досліджень.

У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання.

У висновках необхідно наголосити на якісних і кількісних показниках здобутих результатів, обґрунтувати достовірність результатів, викласти переваги тих чи інших варіантів досліду із зазначенням ймовірних наслідків їх застосування.

Рекомендації виробництву. На основі викладених висновків надаються рекомендації, які повинні бути сформульовані лаконічно, чітко і цілеспрямовано у відношенні до конкретного місця, порядку та особливостей застосування найбільш ефективного прийому чи заходу.

Рекомендації виробництву мають місце за умови достовірного та систематичного підтвердження переваги одного або кількох варіантів, що представлено у дипломній роботі, порівняно із загальноприйнятими заходами чи положеннями для умов місця застосування. У рекомендаціях зазначаються ймовірні наслідки та ефективність вказаних заходів.

Список використаної літератури. Список використаних джерел (додаток Д) слід розміщувати по мірі використання посилань у тексті у хронологічному порядку або в алфавітному порядку прізвищ перших авторів (заголовків).

Додатки. До додатків за необхідності доцільно включати допоміжний матеріал: проміжні математичні доведення, формули та розрахунки; таблиці допоміжних цифрових даних; інструкції та методики, опис алгоритмів і програм розв'язання задач на ЕОМ; допоміжні ілюстрації. Додатки позначають послідовно великими літерами українського алфавіту, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

1.4. Правила оформлення дипломної роботи

Дипломна робота має бути написана державною мовою.

✓ Обсяг дипломної роботи: комп'ютерний набір – до чотирьох друкованих аркушів (70-100 сторінок машинописного тексту). Список

використаної літератури має містити джерела, що опубліковані переважно за останні 10-15 років.

✓ Обсяг складових частин дипломної роботи повинен становити:
вступ – 1-2 сторінки;
основна частина (розділи) – не менше 70 % загального обсягу дипломної роботи, у складі якої:
– огляд літератури – до 30 % основної частини;
– місце, умови та методика проведення досліджень – до 30 % основної частини;
– результати досліджень – не менше 40 % від основної частини;
– охорона праці – до 5 % основної частини;
– охорона навколишнього середовища – до 5 % основної частини;
висновки та рекомендації – 1-3 сторінки.

✓ Роботу оформлюють на папері формату А4 (297x 210 мм). Текст друкують із розрахунку не більше 40 рядків на сторінці (висота знаків не менше 1,8 мм) через 1,5 інтервалу, кегль шрифту – 14, Time New Roman, абзацний відступ – 1,25.

✓ Розміри полів: ліве – 30 мм, верхнє та нижнє – 20 мм, праве – 10 мм.

✓ Нумерація сторінок починається із вступу: титульну сторінку, анотацію та зміст не нумерують. Нумери проставляють посередині верхнього берега аркуша арабськими цифрами на відстані не менше 10 мм.

✓ Пошкодження аркушів, виправлення і сліди не повністю видаленого попереднього тексту в роботі не допускаються.

✓ Робота повинна мати чітку структуру, бібліографічні посилання на цитоване джерело, список використаної літератури переважно останніх років.

✓ Текст розбити на частини і озаглавити: *ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ*. Заголовки повинні бути короткі та однозначні. Розділи і загальні висновки пишуть з нової сторінки. Підрозділи пишуть, відступаючи від попереднього, через інтервал.

✓ Система нумерації розділів роботи ґрунтується на використанні арабських цифр, що розміщуються в певній послідовності. Застосовуючи означену систему, слід ураховувати:

- після номера розділу, пункту, підпункту, обов'язково ставиться крапка;

- номер кожного складника тексту має включати номери вищих ступенів поділу: розділи – 1; 2; підрозділи – 1.1; 1.2; 1.3; пункти – 1.1.1; 1.1.2.

✓ Технічно-пунктуаційні правила рубрикації тексту здійснюються в такий спосіб: для позначення переліку застосовуються великі літери – **А, Б, В** та ін. (рекомендовано для додатків), римські цифри – **I, II, III** та ін., арабські цифри та малі літери з дужками – **1); 2) та а); б)**.

Слід пам'ятати, що для системи буквеної рубрикації літери **Г(г), Є(є), З(з), І(і), Ї(ї), Й(й), О(о), Ч(ч), Ъ** не використовують.

✓ Оформлення дипломної роботи має відповідати естетичним і мовним нормам.

✓ Роботу слід зброшурувати, охайно і грамотно оформити.

2. МОВНІ ЗАСОБИ ТЕКСТОВОГО ЗВ'ЯЗКУ

2.1. Загальна характеристика

Під час написання дипломної роботи особливу увагу слід звернути на оформлення **вступної частини**, де розкривається сутність дипломної роботи, обґрунтовується актуальність, доцільність роботи для розвитку відповідної сфери знань і подається загальна характеристика роботи.

Перелічимо основні синтаксичні конструкції, що допоможуть сформулювати мету і завдання роботи:

- ✓ *Мета роботи полягає в ...;*
- ✓ *Мета дипломної роботи – визначити...;*
- ✓ *Метою роботи є ...;*
- ✓ *Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:...;*
- ✓ *Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:...;*
- ✓ *Мета дослідження зумовила його завдання:...;*
- ✓ *Для реалізації зазначеної мети передбачається розв'язання таких завдань:....*

Завдань у роботі може декілька, варто використати такі ключові слова: *проаналізувати, узагальнити, уніфікувати, удосконалити, запропонувати, увести, установити, дати, здійснити, виявити, поширити, прогнозувати, розробити, розкрити* тощо.

Об'єкт і предмет:

- ✓ *Об'єкт роботи – ...;*
- ✓ *Об'єктом вивчення в роботі є...;*
- ✓ *Об'єктом дослідження є...;*
- ✓ *Предмет дипломної роботи – ...;*
- ✓ *Предметом вивчення є ...*

Новизна (за необхідності):

- ✓ *Уперше здійснено (одержано, виконано, вдосконалено);*
- ✓ *Уперше змістовно обґрунтовано...;*
- ✓ *Дістало подальшого розвитку...;*
- ✓ *Створено концепцію, що забезпечує...;*
- ✓ *Удосконалено методика...*

Слід пам'ятати, що синтаксису наукового тексту характерна безособовість викладу, відсутність авторського «я», тому особові конструкції легко перетворити у безособові або узагальнено-особові, наприклад: *я переконаний – цілком зрозуміло, що...; (ми) вважаємо – вважається, що...; відомо, що...; ми думаємо – на нашу думку (погляд).*

Текст роботи має поділятися на пропорційні, логічні, внутрішньо завершені частини (розділи, підрозділи, пункти, параграфи, абзаци), де легко встановити причинно-наслідкові зв'язки. Тому для вираження мовленнєвої функції використовуються різні мовні засоби. Часто в науковому тексті вони

виконують роль кліше, якими зручно користуватися під час конструювання тієї чи іншої думки.

Послідовність викладу: *по-перше, по-друге, по-третє; з одного боку, з іншого боку; насамперед, передусім, спочатку; також, тепер, водночас; нарешті, на закінчення.*

Ступінь вірогідності повідомлення: *очевидно, безумовно, без сумніву, безперечно, напевне, певно, певна річ, звичайно, (як) відомо, мабуть.*

Послідовність у часі: *спочатку, потім, тепер, насамперед, перш ніж, після того як, одночасно, наприкінці.*

Причина і наслідок, умова і наслідок: *оскільки, тому, відтак, таким чином, отже, внаслідок, у результаті; завдяки тому, що; у зв'язку з тим, що; через те, що; зважаючи на те, що, з огляду на те, що; з огляду на викладене вище; це залежить від того, що.*

Зіставлення, протиставлення: *так само, як і; як..., так і; проте, але, навпаки, саме тоді, однак, утім.*

Ілюстрація до сказаного: *наприклад, так, проілюструємо це на; наведемо (подамо) кілька прикладів, опишемо кілька випадків, коли.*

Перехід до нової думки: *перейдемо до, розглянемо.*

Під час переліку: *тощо, і под., і т. ін., та ін.*

Доповнення, уточнення: *водночас, зокрема, крім того, а саме, щоправда, наприклад, як-от, цебто, разом з тим, точніше, зауважимо.*

Узагальнення, висновок: *отже, таким чином, відтак, узагальнюючи сказане; із розглянутого можна зробити такі висновки; зважаючи на викладене вище, звідси, звідси висновок, підсумовуючи.*

2.2. Правила оформлення цитат

У наукових дослідженнях часто використовуються цитати – дослівні уривки з використаних джерел, щоб за їхньою допомогою обґрунтувати, підтвердити або доповнити власну думку. Цитування не повинне бути ні надмірним, ні недостатнім, оскільки це знижує рівень наукової роботи.

1. Цитати мають подаватися лише з першоджерел, а не з праць інших авторів. Лише в тих випадках, коли першоджерело недоступне, можна скористатися цитатою, опублікованою в іншому виданні; тоді перед бібліографічним джерелом указується: *цитується за:...* або *цит. за...*

2. Кожна цитата повинна супроводжуватися посиланням на джерело, бібліографічний опис якого подається відповідно до вимог нормативних документів.

3. Під час цитування та переказу джерел найчастіше використовують такі словосполучення: *Автор писав / пише: «...»; Як твердив / твердить...; Згідно з уявленням...; За словами...; На думку...; Як справедливо зазначив / зазначає...; Учений так характеризує (описує, подає)...; Можна навести такі слова видатного вченого...; Автор наголошує на...; Із погляду автора...; Автор виділяє (пропонує, рекомендує, вважає, стверджує, підкреслює)... і т. ін.*

4. Під час непрямого цитування необхідно максимально точно викладати думку автора, подавати відповідні посилання на джерела.

5. Цитата може мати оцінку, яку можна виразити за допомогою таких мовних засобів: *Слушним є зауваження...*, *Слушною є думка...*; *Як зауважує...*; *Погоджуємося з думкою...*; *Підтримуємо концепцію...*; *Ми схильні до погляду...*; *Нам імпонує думка науковців...*; ..., *із чим ми цілком погоджуємося*; *Розділяємо погляди...*

6. Цитата на початку речення повинна починатися з великої літери, навіть якщо перше слово у джерелі починається з малої літери: «Ц».

7. Цитата, включена до тексту авторського речення, починається з малої літери, навіть якщо у джерелі вона починається з великої літери: *стверджує, що «ц»*.

8. Цитата, розміщена після двокрапки, починається з малої літери, якщо у джерелі перше слово починається з малої літери (у цьому випадку перед текстом, що цитується, обов'язково ставиться крапка, та з великої літери, якщо у джерелі перше слово починається з великої літери).

9. У цитатах зберігаються ті ж розділові знаки, що й у джерелі, яке цитується. Цитата повинна наводитися у лапках, у граматичній формі, точно за текстом (зі збереженням особливостей написання першоджерела). Пропуск слів, речень, абзаців допускається, без перекручення тексту і позначається трьома крапками (...) або крапками в кутових дужках <...>; якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, його опускають.

2.3. Вимоги до оформлення посилань

У дипломній роботі слід робити посилання на ілюстративний матеріал (схеми, діаграми, таблиці, формули тощо) і цитоване джерело.

➤ **Посилання на ілюстративний матеріал** у тексті роботи здійснюється в такий спосіб: *рис. 2, див. табл. 3.1, за формулою 1.2*.

➤ **Бібліографічне посилання** – це витяг з якого-небудь тексту, що цитують у викладі матеріалу, з точною назвою джерела і вказівкою на відповідну сторінку. Відсутність посилання є підставою стверджувати про плагіат, а скорочення цитованого тексту може спотворити зміст першоджерела. Поширеними в роботі є внутрішньотекстові бібліографічні посилання, що наводяться у квадратних дужках. У реченні крапка ставиться після дужок, бібліографічних посилань. Перша цифра в посиланні позначає номер джерела у списку використаної літератури, друга – номер сторінки, з якої запозичено цитату. Номер джерела і номер сторінки розділяються двокрапкою, номери джерел – крапкою з комою.

Наприклад.: [1], [2:120], [3:49; 4:127-131], [5; 7; 9; 10; 12-24], багатотомне видання – [5(1:160)].

Бібліографічні списки і посилання є обов'язковою складовою частиною бібліографічного апарату наукової роботи, що дозволяють визначити базу дослідження, показати зв'язок нової наукової роботи з попередніми, перевірити достовірність даних, розкрити першість і наукову цінність отриманих результатів.

Список використаної літератури – це список, що містить відомості про використані джерела під час написання роботи. До списку заносять цитовані, аналізовані, архівні матеріали, дотичні до тематики дослідження.

Список використаної літератури – це невід’ємна складова наукової роботи й оформлюється в алфавітному порядку або по мірі посилань у тексті відповідно до стандартів з бібліотечної та видавничої справ.

Новий ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 покликаний забезпечити впровадження сучасних автоматизованих технологій опрацювання документів, ведення інформаційних баз даних; ефективність пошуку й використання документів усіх видів і типів; результативний обмін бібліографічною інформацією між інформаційними службами, бібліотеками, видавцями та книготорговельними організаціями як у середині країни, так і за кордоном. Дотримання нових норм під час створення бібліографічної інформації дасть змогу адекватніше представити документ у бібліографічному записі.

➤ Алфавітний спосіб розташування літератури у списку має самостійну нумерацію за прізвищами авторів; перших слів назв джерела, якщо авторів не зазначено; авторів з однаковими прізвищами розміщують за абеткою їх ініціалів, а роботи одного автора – за назвою роботи; окремо подають за алфавітним рядом кирилицею – українською, російською мовами і ряд мовами з латинським написанням (англійською, німецькою, французькою тощо). Бібліографічний опис джерела здійснюється на мові оригіналу.

➤ У дипломних роботах використовуються стандартні назви бібліографічних списків: «Література», «Список літератури» або їх модифікації: «Список використаної літератури», «Список використаної літератури і джерел».

➤ В описі карт, картографічних атласів, схем, планів тощо в області математичної основи можуть бути зазначені такі відомості, наявні у джерелі інформації: масштаб, картографічна проекція, координати, відомості про рівнодення чи епоху в зоряних картах.

➤ Масштаб записують у формі абстрактного числа, що показує, в скільки разів зменшені розміри земної поверхні. Слово *масштаб* в описі не зазначають, наприклад:

Маршрутная карта (ИКАО) FL275 и выше [Карты] = Enroutechart (ICAO) above FL275: 08 июня 2006 г. / Гос. авиац. воздуш. администрация, Гос. предприятие обслуживания движения Украины, служба аэронавигац. информ. —1:1 500 000, в 1 см 15 км ; равноугол. конич. пр-ция Ламберта; расстояние в километрах, путевые углы магнит., высоты приведены к средн. уровню моря. — К.: ВКФ, 2006. — 1 к. : цв., текст, 81x98 см, слож. ; 27x17 см.

2.4. Правила скорочення слів у тексті

Скорочений запис слів у науковому творі використовується з метою скорочення його обсягу, що зумовлено прагненням автора в мінімальному

обсязі тексту подати максимум інформації. Усі скорочення в тексті повинні бути загальноприйнятими і зрозумілими.

Сьогодні постають стандартизованими такі різновиди скорочень:

- найменування документів (ДСТУ, ДОСТ, А.с., Пат., техплан тощо);
- слово рік (1999 р., 2011-2012 рр.);
- грошові одиниці (80 коп., 2 тис., 5 млн, 1 млрд);
- одиниці виміру (5 т, 3 га, 100 см, 2 м);
- текстові (див., пор., напр., та ін., і т. ін., с., с.-г.);

2.5. Оформлення таблиці

Таблиця являє собою перелік відомостей, числових даних, певним чином систематизованих.

➤ Над таблицею поміщають слово *Таблиця* (пишеться повністю) з порядковим номером. Номер і назва рисунка (схеми, діаграми, графіка тощо) розміщується внизу, після нього – наприклад: «Рис.1.2». Перша цифра позначає номер розділу роботи, друга – порядковий номер ілюстративного зображення.

➤ На весь ілюстративний матеріал повинні бути наведені посилання в тексті роботи: *за даними табл.2.3* або *(табл.2.3)*, повторні посилання варто давати в такий спосіб *(див. табл. 2.3)*.

➤ Заголовки граф і рядків таблиці пишуть з великої літери, підзаголовки граф – з малої літери, якщо вони складають одне речення з заголовком, або з великої літери, якщо мають самостійне значення. Розділові знаки наприкінці заголовків і підзаголовків не ставляться.

➤ Текст заголовків і підзаголовків можна замінити літерними позначеннями або символами, якщо вони пояснюються у відповідних пунктах тексту або наведені у графічному матеріалі, наприклад: *мг/кг ґрунту*; *% від маси ґрунту*; *уміст гумусу, %*; *глибина, см*.

Приклад побудови таблиці:

		Назва			Таблиця (номер)	
Головка		Заголовки граф			підзаголовки	
Рядки		Боковик			Графи (колонки)	

➤ Залежно від розмірів таблицю слід розташовувати під текстом, де вперше подано на неї посилання, або на наступній сторінці, у разі необхідності – у додатку. Якщо елементи таблиці виходять за її формат, то продовження таблиці слід розмістити на наступній сторінці, де пишуть слово «Продовження табл. 2.1».

Увага! Заголовки граф наводять переважно в *називному відмінку* однини без довільного скорочення слів. Множину застосовують:

- коли серед графі текстових показників є такі, що подаються у множині;
- коли значення заголовка передається лише у множині;
- коли слово в однині не вживається;
- залежно від розміру таблиці її розміщують безпосередньо після тексту, до якого вона належить, на наступній сторінці, у додатку.

➤ Приклад оформлення ілюстрації (рисунка):

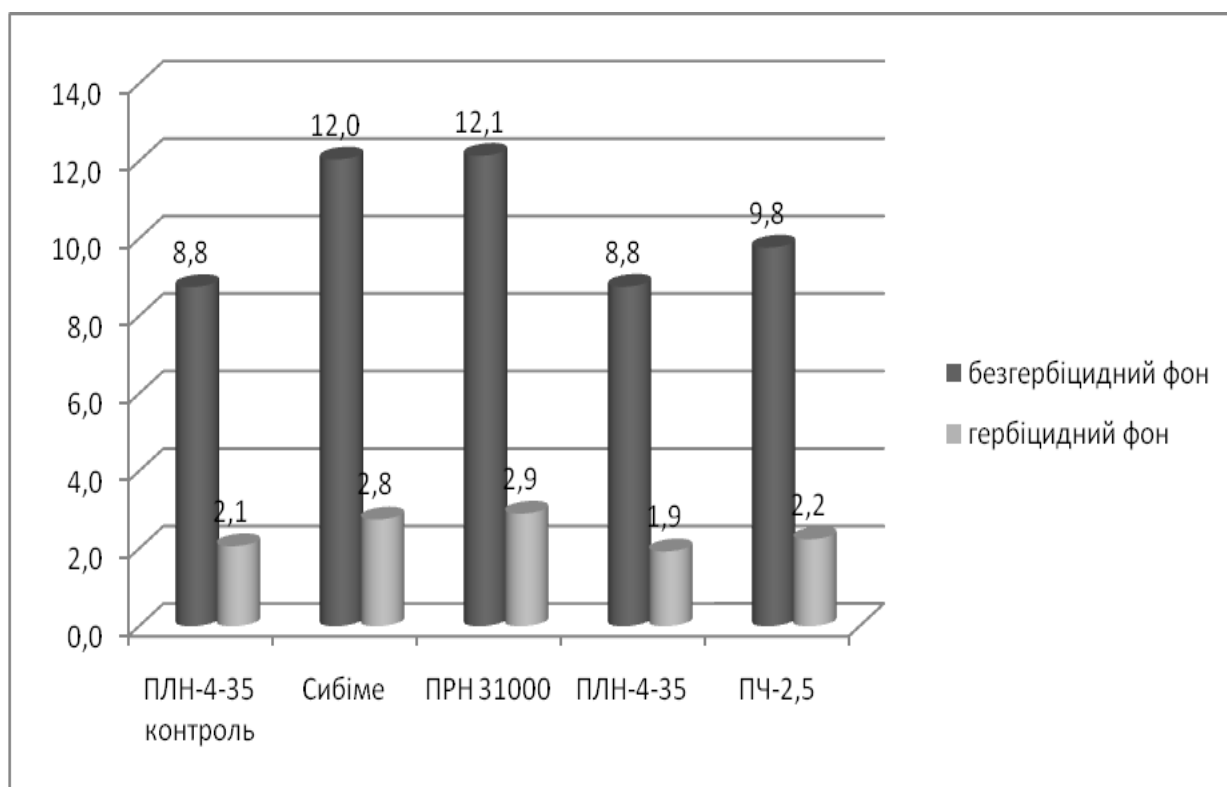

Рис. 1. Співвідношення маси бур'янів до наземної маси рослин соняшнику залежно від способів основного обробітку ґрунту та гербіцидів, % (середнє за 2013-2016 рр.)

➤ Цифри у графах слід розташовувати так, щоб розряди чисел у всій графі були розташовані один під одним.

➤ Біля зазначених ілюстрацій (таблиць, схем) треба подавати невеликий коментар до них та робити короткі висновки. Наприклад: *Дані табл. 1.2 свідчать, що....* або *За даними табл. 1.2,...*

2.6. Запис формул

1. Усі формули нумеруються за принципом, що використовується при нумерації ілюстрацій.

2. Відстані між формулою та верхнім і нижнім рядками повинні бути у два рази більшими, ніж між звичайними рядками тексту.

3. Номер формули ставиться справа після неї і береться в круглі дужки. Після формули (перед її номером) ставиться кома, на початку нового рядка пишеться слово, де і розшифровуються символи в тій послідовності, в якій їх наведено у формулі.

Наприклад: *Визначається норма внесення мінеральних добрив для доведення показників по фосфору і калію до попередніх параметрів за формулою:*

$$X = O x Vn / Yc,$$

де X – відносний показник окупності одиниці добрив урожаю в конкретному варіанті, %; O – фактична окупність 1 кг НРК зерном у конкретному варіанті, кг; Vn – відносний показник окупності 1 кг НРК у цілому по досліді, %; Yc – середня окупність 1 кг НРК урожаєм у цілому по досліді, кг.

2.7. Типові помилки під час написання роботи

1. Зміст роботи не відповідає плану або не розкриває тему.

2. Мета і завдання сформульовані нечітко і не відображають сутності дослідження.

3. Змішування, паралелізм, дублювання об'єкта і предмета дослідження (предмет має визначати тему роботи!).

4. Автор недостатньо опрацював основну і новітню літературу з теми.

5. Диспропорція структурних компонентів роботи (вступу, основної частини, висновків).

6. Висновки не відповідають меті дослідження і не збігаються з окресленими завданнями.

7. У роботі недостатньо посилань на першоджерела, значна кількість перецитувань.

8. Неправильно оформлено список використаної літератури, немає бібліографічних посилань в основному тексті.

9. Матеріал роботи, перекладений близько до тексту або автоматично комп'ютерною програмою і не відредагований автором, спотворює зміст першоджерела, що відповідно знижує рівень дослідницької роботи.

2.8. Вимоги до комп'ютерного набору тексту

✓ Треба розрізняти коротке тире (–) як знак граматичної пунктуації, довге тире (—) як знак приписаної пунктуації, що використовується у списку літератури, і дефіс (-) як знак, що використовується у правописі (*дерново-підзолистий, фізико-хімічний*) та при скороченні слів у списку літератури

(вид-во, ун-т, д-р). Відмінність полягає у розмірі і наявності пробілів до і після тире.

✓ Скорочення (*i m. in., XV ст., 2012 р.*), ініціали при прізвищах (В. І. Філон), географічні скорочення (м. Харків, смт Рогань, р. Сіверський Донець), одиниці виміру, символи і знаки (25 мм, № 3, 6 %) друкуються через нерозривний пробіл – одночасне натискання клавіш **Ctrl+Shift+пробіл**. Багатозначні числа розбиваються на класи по три цифри і відокремлюються одна від одної нерозривним пробілом: 22 166.

✓ При згадуванні в тексті прізвищ учених-дослідників ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (*В. В. Докучаєв*, а не *Докучаєв В. В.*, як це прийнято у списках використаних джерел).

✓ Перенос слів у заголовках не допускається.

✓ Числа до десяти варто оформляти в тексті роботи словами, після десяти – цифрами: п'ять зразків, 20 ділянок.

✓ Заголовки розміщувати посередині рядка. Крапка після заголовка не ставиться.

✓ Скорочення типу *90-ті, 1-го* – з нерозривним дефісом (одночасне натискання клавіш **Ctrl+Shift+дефіс**).

✓ Скорочено пишуть географічні і математичні позначення.

✓ Якщо в тексті роботи наводяться схеми, їх необхідно групувати (Вид – Панель інструментів – Малювання – Вибір об'єкта. Тримаючи кнопку «Вибір об'єкта», виділіть об'єкти, які треба об'єднати у групу, на панелі інструментів «Малювання» натисніть кнопку «Дії», виберіть команду «Групувати»).

✓ Міри довжини, ваги позначають відповідно до метричної системи мір.

✓ У хімічних формулах інтервал між цифрами і буквами не роблять: O_2 , H_3PO_4 .

✓ Примітки (виноска) в тексті робляться автоматично (Вставка – Виноска).

✓ Знаки «номер», «параграф», «процент», «градус» у множині не подвоюються.

✓ Арифметичні знаки «плюс», «мінус», «множення», «ділення», «дорівнює» відокремлюються від цифри проміжком в один знак, наприклад: $2 + 4 = 6$.

Знак граничного відхилення, показники степеня та індекси пишуть разом із цифрою: $\pm 0,7$; πr^2 .

3. ПІДГОТОВКА І ЗАХИСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

3.1. Загальний порядок надання матеріалу перед захистом

• Завершена й підписана студентом дипломна робота подається керівникові не пізніше ніж за три тижні до початку роботи ЕК. Керівник роботи у 10-денний строк після одержання перевіряє виконану роботу, допускає її до попереднього захисту на засіданні кафедри.

• Кафедрою після розгляду дипломної роботи вирішується питання про допуск її до захисту на засіданні ЕК. У випадку, коли кафедра не вважає за можливе допустити роботу до захисту, остання повертається дипломнику для скасування недоліків. Якщо дипломна робота не підготовлена в установленій термін або за рішенням кафедри не може бути допущена до захисту, то протокол такого засідання кафедри, затверджений деканом факультету, є підставою для відрахування випускника із числа студентів. За таким студентом залишається право завершити дипломну роботу і захищати її в наступний термін роботи ЕК впродовж трьох років.

• До захисту дипломних робіт студенти допускаються згідно з наказом ректора за поданням випускових кафедр та деканату факультету.

• Після попереднього захисту (за необхідності – внесення змін чи доповнень) студент подає дипломну роботу завідувачу кафедри для запису рішення кафедри про допуск до захисту. Допущена до захисту дипломна робота подається на рецензію за 10-15 днів до захисту. Рецензент у п'ятиденний строк знайомиться з роботою і дає на неї письмову рецензію. Рецензенти згідно з наказом ректора призначаються з числа провідних викладачів суміжних випускових кафедр і обираються за узгодженням з деканатом. Вносити доповнення та зміни в дипломну роботу після рецензування не дозволяється. Негативна оцінка роботи рецензентом не позбавляє студента права захищати його на засіданні ЕК.

• Під час захисту дипломних робіт, виконаних на базі або на замовлення виробництва, додається виробничий відгук з підписом керівника господарства та скріпленим печаткою (додаток И).

• Допущена кафедрою до захисту на засіданні ЕК дипломна робота разом з комплектом документів (поданням з відгуком керівника, (виробничим відгуком), рецензією, завданням) подається до деканату для реєстрації.

3.2. Подання з відгуком керівника дипломної роботи

До захисту дипломної роботи готується сумісне подання деканату та випускової кафедри. Подання містить відомості про успішність студента впродовж навчання, відгук керівника та висновок кафедри про допуск до захисту (додаток Е).

Відгук керівника повинен містити:

- відповідність роботи завданню й іншим вимогам;

- теоретичний і практичний рівень підготовки студента, його самостійність під час виконання дослідження;
- уміння студента працювати з джерелами інформації і здатність ясно й чітко викладати матеріал;
- можливість допуску роботи до захисту (*Дипломна робота відповідає вимогам Галузевих стандартів вищої освіти спеціальності 201 «Агрономія» освітньо-наукової програми «Селекція» і допускається до захисту*).

3.3. Рецензії

У рецензії за встановленою формою подається всебічна характеристика дипломної роботи та рівня її оформлення з обов'язковими конкретними зауваженнями.

Рецензент повинен відобразити в рецензії:

- загальну характеристику дипломної роботи із зазначенням обсягу основної її частини, кількості ілюстративного матеріалу, що характеризує результати досліджень, додатків, а також використаних літературних джерел;
- актуальність теми, новизну запропонованих методів вирішення завдань;
- оцінку рівня професійної теоретичної і практичної підготовки випускника, його вміння самостійно використовувати отримані знання при вирішенні конкретних завдань;
- відповідність дипломної роботи завданню;
- повноту і детальність розробки окремих питань;
- логічну послідовність і ясність викладення матеріалу, обґрунтованість прийнятих рішень;
- практичну цінність роботи і можливість її використання;
- якість оформлення роботи;
- позитивні сторони і недоліки в роботі;
- відповідність роботи Галузевим стандартам вищої освіти спеціальності 201 «Агрономія» та оцінку виконаної дипломної роботи (відмінно, добре, задовільно, незадовільно), а також власну думку про можливість присвоєння випускнику кваліфікації. **Оцінка роботи повинна проводитись з використанням: Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) (за шкалою "А", "В", "С", "Д", "Е", "FХ", "F"); національної системи "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно"); системи ВНЗ (за 100-бальною шкалою).**

У рецензії слід у першу чергу робити зауваження щодо результатів досліджень, методичного забезпечення та висновків роботи, а не до правил оформлення та граматичних помилок.

Рецензія друкується на стандартних аркушах А4. Обсяг рецензії – до двох сторінок (додаток Ж).

Студент повинен ознайомитися з рецензією не менш ніж за тиждень до захисту дипломної роботи.

3.4. Демонстраційний матеріал

Одночасно з оформленням дипломної роботи студент готує доповідь і демонстраційний матеріал (додаток К), які погоджує з керівником. Попередньо доповідь студента заслуховується на кафедрі відповідно до графіка, де створюються умови, наближені до офіційного захисту.

Рекомендується як ілюстрацію до доповіді використовувати мультимедійні презентації, демонстраційний матеріал і слайди для проєкцій.

Демонстраційний матеріал необхідний для роботи ЕК під час захисту дипломної роботи повинен містити:

- основні висновки і пропозиції автора;
- таблиці, схеми, графіки (ілюструючи доповідь студента під час його захисту).

Демонстраційний матеріал оформляється на аркушах формату А4 і брошурується. Кількість екземплярів визначається числом членів ЕК.

3.5. Перелік документів, що подаються до захисту

Перелік документів, що подаються на захист до ЕК:

- завдання дипломної роботи;
- дипломна робота;
- подання з відгуком керівника дипломної роботи;
- рецензія на дипломну роботу;
- демонстраційний матеріал;
- виробничий відгук (у разі потреби).

Дипломна робота має бути зшитою друкарським способом. Порядок розміщення документів: титульний лист, анотація, зміст, вступ, основні розділи, додатки. Відгук керівника, завдання, рецензія, виробничий відгук вкладаються в конверт, який кріпиться до твердої обкладинки дипломної роботи.

Студенти, які у встановлений строк не представили дипломні роботи або одержали рішення про їх невідповідність до вимог, до захисту не допускаються.

3.6. Організація захисту дипломної роботи

Захист дипломної роботи є формою перевірки рівня випускника і фактичної підготовленості його до роботи за фахом згідно з вимогами Галузевих стандартів освіти.

Захист дипломної роботи проводиться на відкритому засіданні ЕК. Персональний склад членів ЕК затверджується ректором не пізніше як за місяць до початку роботи комісії. До її складу можуть входити ректор або проректор з навчальної чи наукової роботи, декан факультету або його заступник, завідувачі кафедр, професори, доценти профільюючих кафедр, провідні спеціалісти виробництва і працівники науково-дослідних установ.

На захисті дипломної роботи бажана присутність наукового керівника.

Порядок захисту:

- голова ЕК запрошує студента до захисту, оголосивши тему його дипломної роботи, прізвище керівника;
- студент готує демонстраційний матеріал;
- декан факультету або один із членів ЕК повідомляє про виконання студентом навчального плану та середній бал його успішності за час навчання в університеті;
- голова ЕК надає слово для доповіді дипломнику, студент робить коротке повідомлення про основні результати дослідження (тривалість до 10 хв);
- члени ЕК та присутні на захисті ставлять запитання студентові-дипломнику. Кількість запитань дипломнику під час захисту не обмежується;
- студент повинен зрозуміти суть запитання і дати коротку, конкретну, чітку, змістовну й етичну відповідь;
- один із членів ЕК, який під час засідання ознайомився з дипломною роботою, інформує присутніх про зміст відгуку керівника, рецензії і висловлює свою думку про студента, дипломну роботу і її захист;
- присутній на захисті керівник (а за його відсутності завідувач кафедри) може виступити особисто, характеризуючи дипломника, а не дипломну роботу;
- завершується захист дипломної роботи прикінцевим словом дипломника, у якому він дає відповідь на зауваження рецензентів і членів ЕК, присутніх. Студент коротко висловлюється по суті зауважень, погоджується з ними, указуючи шляхи усунення недоліків або аргументовано відхиляє їх, відстоюючи власну думку.

Тривалість захисту дипломної роботи не повинна перевищувати 30 хв одного засідання ЕК.

ЕК оцінює захист дипломної роботи, враховуючи при цьому рівень теоретичної та практичної підготовки студента, зміст і якість оформлення роботи, проявлену ініціативність і самостійність під час виконання досліджень, якість доповіді, змістовність, правильність і повноту відповідей на запитання, поставлених у процесі захисту, змістовність і якість демонстраційного матеріалу, рівень загальної ерудиції студента й оцінку роботи рецензентом.

За результатами захисту дипломної роботи виставляються оцінки згідно з встановленими вищим навчальним закладом критеріями, які оголошуються в день захисту. Під час роботи ЕК складаються протоколи засідання комісії за встановленою формою і підписуються головою та членами ЕК. Оцінка захисту дипломної роботи записується в залікову книжку студента. Крім того, ЕК, за результатами захисту дипломного проекту, може приймати рішення про рекомендацію використання наукових розробок на підприємствах, у науково-дослідних установах, а студента – до навчання в аспірантурі.

Рішення ЕК про оцінку знань, виявлених під час захисту роботи, а також про присвоєння випускникам відповідного освітнього рівня та видачу дипломів приймають на закритому засіданні ЕК відкритим голосуванням

членів комісії. У разі однакової кількості голосів голос голови комісії є вирішальним.

Студентам, які успішно захистили дипломні роботи, рішенням ЕК присвоюється кваліфікація відповідно до отриманої спеціальності та видається диплом установленого зразка.

Студенту, який отримав оцінки “відмінно” не менше ніж із 75 % усіх дисциплін навчального плану, а з решти – “добре”, захистив дипломну роботу з оцінкою “відмінно”, а також проявив себе в науковій (творчій) роботі, що підтверджується рекомендацією керівника, видається диплом з відзнакою, про що записується у протоколі засідання комісії.

У тих випадках, коли студент не захистив дипломну роботу, тобто отримав незадовільну оцінку, відповідну інформацію заносять у протокол засідання комісії, а потім обговорюють на засіданні кафедри. Студент, який одержав незадовільну оцінку під час захисту дипломного проекту, відраховується з університету.

Якщо студент не з'явився на захист, у протоколі ЕК відзначається, що він не атестований через відсутність на засіданні комісії. Студенти, не атестовані у встановлені терміни, мають право на повторний захист у наступний період роботи ЕК відповідно до чинного законодавства. Студентам, які під час повторного захисту дипломних робіт отримали незадовільну оцінку, видається академічна довідка встановленого зразка.

Повторний захист дипломної роботи з метою підвищення оцінки не допускається.

Для студентів, які не захищали дипломної роботи з поважних причин, підтверджених документально, ректором університету може бути продовжено термін до наступного періоду роботи ЕК, але не більше ніж на один рік.

За підсумками діяльності ЕК складається звіт, що затверджується останнім протоколом на її підсумковому засіданні.

Підсумки роботи ЕК обговорюються на засіданні вченої ради факультету і засіданнях випускових кафедр, де приймаються відповідні рішення щодо вдосконалення організації та процедури підготовки до захисту дипломних робіт.

Після захисту робіт рішення ЕК про надання студентам відповідної кваліфікації оголошується наказом ректора університету.

ДОДАТОК А

Зразок заяви для затвердження керівника і теми дипломної роботи

Завідувачу кафедри

студента /ки/ __ курсу ___ групи
форма навчання _____
агрономічного факультету
спеціалізації _____

(П.І.П/б студента)

№ телефону _____

З А Я В А

Прошу дозволити виконувати дипломну роботу на кафедрі за темою: _____

юридична адреса бази виконання дипломної роботи:

назва господарства _____

населений пункт _____

район _____

область _____

поштовий індекс _____

Прошу затвердити тему і призначити керівником дипломної роботи _____

(посада, прізвище та ініціали)

“ _____ ” _____ 20__ р. _____ (підпис керівника)

“ _____ ” _____ 20__ р. _____ (підпис студента)

ДОДАТОК Б
Зразок завдання до дипломної роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. В. ДОКУЧАЄВА

Факультет агрономічний

Кафедра _____

Освітній рівень магістр

Спеціальність 201 «Агрономія»
(шифр і назва)

Освітньо-наукова програма (спеціалізація) _____
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

"___" _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи

керівник роботи _____,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від "___" _____ 20__ року
N ____

2. Строк подання студентом роботи

3. Вихідні дані до роботи -

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

N з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Студент _____
(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник дипломної роботи _____
(підпис)

(прізвище та ініціали)

ДОДАТОК В

Зразок титульної сторінки дипломної роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. В. ДОКУЧАЄВА

Агрономічний факультет

кафедра _____
(повна назва кафедри)

ДИПЛОМНА РОБОТА

_____магістр_____
(освітній ступінь)

на тему _____

Спеціальність _____

(шифр і назва)

Виконав: студент__курсу__групи

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник:

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь,
вчене звання)

Харків 20__

ДОДАТОК Г

Зразок оформлення анотації дипломної роботи

АНОТАЦІЯ

Пилипенко Д.Г. Вплив різних способів основного обробітку ґрунту на агрофізичні показники чорнозему типового при вирощуванні сафлору: дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 201 «Агрономія». – Харків: ХНАУ, 2016. – 75 с. (табл. 12, рис. 5, бібліогр. 71).

Представлено результати дворічного (2015-2016 рр.) дослідження в стаціонарному досліді кафедри землеробства ім. О. М. Можейка за впливом прийомів безполицевого чизельного обробітку на водно-фізичні показники чорнозему типового порівняно з полицевим обробітком при вирощуванні сафлору.

Встановлено, що в умовах Лівобережного Лісостепу підвищення глибини чизельного обробітку до 33-35 см і до 40 см сприяє отриманню близьких з оранкою показників щільності та твердості орного шару з підвищенням запасів доступної вологи в метровому шарі на 10-12%. Найвищі показники економічної та енергетичної ефективності отримано у варіанті з суцільним чизельним обробітком на 25-27 см при майже однаковій з контролем урожайності насіння сафлору.

***Ключові слова:** оранка, чизельний обробіток, чорнозем типовий, щільність, твердість, запаси вологи, урожайність, сафлор, ефективність.*

ДОДАТОК Д

Зразки оформлення бібліографічного опису, що наводяться у списку використаної літератури (за вимогами ДСТУ 8302:2015)

ПРИКЛАДИ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ЗАПISУ	
Книги, навчаль- ного видання, 1 автор	1. Дегтярьов В. В. Гумус чорноземів Лівобережного Лісостепу, Степу України: монографія / Василь Володимирович Дегтярьов. – Харків: Майдан, 2011. – 360 с. 2. Тихоненко Д. Г. Ґрунтознавство часткове: підручник / Д. Г. Тихоненко. – Харків: ХНАУ, 2000. – 185 с.
2 автори	1. Тихоненко Д. Г. Сільськогосподарська екологія: навч. посібник / Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін. – Харків: ХНАУ, 2009. – 57 с. 2. Зубкова Т. А. Матрична організація почв / Т. А. Зубкова, Л. О. Карпачевський. – Москва: РУСАКИ, 2001. – 296 с.
3 автори	Городній М.М. Агроекологія: навч. посібник / [М.М. Городній, М.К. Шикуча, І. М. Гудков]; за ред. М. М. Городнього. – Київ: Вища шк., 1993. – 416 с.
4 автори	Формування продуктивності тритикале ярого в Лівобережному Лісостепу України: кол. монографія / А. О. Рожков, В. К. Пузік, С. М. Каленська, М. А. Бобро. – Харків: Майдан, 2014. – 340 с.
5 і більше авторів	Прикладна біохімія та управління якістю продукції рослинництва: підручник / [М. М. Городній, С. Д. Мельничук, О. М. Гончар та ін.]; за ред. акад. М.М. Городнього. – Київ, 2006. – 484 с.
Без автора	1. Геоморфологічне районування України // Агрохімія і ґрунтознавство.: респ. міжвід. темат. наук. зб. – Київ: Урожай, 1969. – Вип.12. – 120 с. 2. Ґрунтознавство: підручник / [Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін, М. І. Лактіонов та ін.]; за ред. Д. Г. Тихоненка. – Київ: Вища освіта, 2005. – 703 с.

	3. Практикум з ґрунтознавства: навч. посібник / за ред. Д. Г. Тихоненка, В. В. Дегтярьова. – [6-е вид., перероб. і допов.]. – Харків: Майдан, 2009. – 447 с.
Багатотомний документ	Історія Національної академії наук України, 1941–1945 / [упоряд. Л. М. Яременко та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознав., Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. С. Грушевського. – Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007. – (Джерела з історії науки в Україні). – Бібліогр. в підрядк. прим. Ч. 2 : Додатки. – 2007. – 573, [1] с. : іл., табл. – Бібліогр.: с. 346–370 (2046 назв). – Імен. покажч.: с. 529–554. – Геогр. покажч.: С. 555–565.
Дисертація	Шевченко М. В. Наукові основи систем обробітку ґрунту в польових сівозмiнах Лiвобережного Лiсостепу України: дис. ... доктора с.-г. наук: спец. 06.01.01 / Шевченко Микола Вікторович. – Дніпропетровськ, 2015. – 266 с.
Автореферат дисертації	1. Філон В. І. Діагностика і екологобезпечне спрямування трансформації ґрунтів при внесенні добрив: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук: спец. 06.01.03 / Філон Василь Іванович. – Харків, 2012. – 44 с. 2. Івакін О. В. Ефективність систем обробітку ґрунту та гербіцидів у польовій сівозміні східної частини Лiсостепу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук: спец. 6.01.01 / Івакін Олексій Володимирович. – Дніпропетровськ, 2012. – 20 с.
Словники	Тлумачний словник з агроґрунтознавства / М. І. Лактіонов, В. В. Дегтярьов, В. О. Малюга, Т. М. Лактіонова. – Харків: ХДАУ ім. В. В. Докучаєва, 1998. – 75 с.

<p>Частина книги, періодичного продовжаного видання, 1 автор</p>	<p>1. Залізовський В. С. Формування продуктивності ячменю під впливом різних видів добрив на чорноземі типовому // Вісник ХНАУ. – Харків, 2003. – № 2. – С. 47-51.</p> <p>2. Філон В. І. Оптичні характеристики та молекулярно-масовий розподіл гумусових речовин, що підлягають безпосередньому впливу мінеральних добрив / В. І. Філон // Вісн. аграр. науки. – 2003. – № 12. – С. 9-12.</p>
<p>Частина книги, періодичного продовжаного видання, 2 автори</p>	<p>1. Філон В. І. Агрофізичний стан чорноземів типових за умов застосування тваринницьких стоків / В. І. Філон, І. С. Томан // Вісн. аграр. науки. – 2002. – № 11. – С. 53-56.</p> <p>2. Клочко М. К. Проблема калію в балансових розрахунках / М. К. Клочко, М. М. Сирий // Вісник ХНАУ. – 2011. – № 2. – С. 111-112.</p>
<p>Частина книги, періодичного продовжаного видання, 3 автори</p>	<p>1. Тихоненко Д. Г. Ґрунти долинних екосистем Лівобережного Лісостепу України (науковий доробок докучаєвської кафедри ґрунтознавства) / Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін, В. В. Дегтярьов // Агрохімія і ґрунтознавство: міжвідом. темат. наук. зб. [«Охороні ґрунтів – державну підтримку»]. – Харків, 2010. – Кн. I. – С.151-163. – (Спец. вип. до VIII з'їзду УТГА).</p> <p>2. Кудря С. І. Урожайність цукрових буряків залежно від передпопередника на фоні післядії добрив у сівозмінах короткої ротації / С. І. Кудря, М. К. Клочко, А. О. Казюта // Вісник ХНАУ. – 2003. – № 2. – С.111-112.</p>
<p>Частина книги, періодичного продовжаного видання,</p>	<p>1. Вплив післядії добрив на врожайність сільськогосподарських культур, продуктивність сівозміни короткої ротації та на зміну окупності добрив / В. С. Залізовський, В. О. Казаков, Л. Г. Бабиніна, І. С. Томан // Вісник ХНАУ. – 2003. – № 2. – С. 43-46.</p>

4 автори	2. Особливості формування врожаю та якості насіння капусти білоголової в залежності від застосування добрив / Т. А. Романова, Р. П. Гладких, Т. В. Парамонова, Л. М. Урюпіна // Вісн. Черкаського ін-ту агропромисл. виробн. – Черкаси, 2006. – Вип. 6. – С. 78-83.
Тези доповідей, матеріали конференцій, з'їздів	<p>1. Тихоненко Д. Г. Маршрутами В. В. Докучаєва (навчальні експедиції ґрунтознавців) / Д. Г. Тихоненко, М. О. Горін // Наукові дослідження – теорія та експеримент 2009: матеріали п'ятої Міжнар. наук.-практ. конф., 18-20 травня 2009 р. – Полтава, 2009. – С. 78-88.</p> <p>2. Новосад К. Б. Біологічна активність чорноземів звичайних Приазов'я / К. Б. Новосад, Д. В. Гавва, А. В. Ревтьє // Регіон-2010 стратегія оптимального розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 4-5 листопада 2010 р. – Харків, 2010. – С. 311-315.</p> <p>3. Економіка, менеджмент, освіта в системі реформування агропромислового комплексу : матеріали Всеукр. конф. молодих учених-аграрників ["Молодь України і аграрна реформа"], (Харків, 11-13 жовт. 2000 р.) / М-во аграр. політики, Харк. держ. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва; редкол.: В. М. Нагаєв [та ін.]. – Харків: Харк. держ. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва, 2000. – 167 с.: іл., табл.</p>
Стандарти	Якість ґрунту. Визначання твердості ґрунту твердоміром Ревякіна: ДСТУ 5096:2008. – Київ: Держспоживстандарт України, 2009. – 4 с. (Національні стандарти України).
Законодавчі, нормативні документи	<p>1. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Офіц. сайт ВР України. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua.</p> <p>2. Земельний кодекс України: у ред. від 25 жовтня 2001 р. // Законодавство України: інфодиск. – Київ, 2011.</p>

<p>Електронні ресурси</p>	<p>1. Атлас мира [Электронный ресурс] : мощные тематич. карты регионов, истор. справки и путеводители, экономич. обзоры, масштабирование любой точки планеты. – 80 Min/ 700 MB. – [К.] : Компроект / ТОВ “Фортресс Паблішинг”, 2004. – 1 електрон. Опт. Диск (CD-ROM); 12 см. – (Master Soft; Делает знания доступными). – Систем. вимоги: Pentium 100 MHz; 32MbRAM; 8 MbVideo; від 2-х до 32-х CD-ROM; Windows 95/98/ME/ XP/2000. – Назва з контейнера.</p> <p>2. Библиотека і доступність інформації у сучасному світі [Электронный ресурс] : електронні ресурси в науці, культурі та освіті : підсумки 10-ї Міжнар. конф. «Крим-2003» / Л. Й. Костенко, О. Чекмарьов, А Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Библиотеч. вісн. – 2003. – № 4. – С.43. – Режим доступу до журн.: http://www.nbuu.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm.</p> <p>3. Милановский Е.Ю. Структура почв / Е.Ю. Милановский, Е.В. Шеин [Электронный ресурс]. – Режим доступа к журн.: http://vivovoco.rsl.ru/VV/JOURNAL/NATURE/0303/SOIL.L.HTM.</p>
<p>Картографічні видання</p>	<p>1. Атлас почв Украинской ССР / под ред. Н. И. Крупского, Н. И. Полупана. – Киев, 1979.</p> <p>2. Историчний атлас Галичини [Карты] : карти, схеми, автентичні гравюри і печатки з праісторичних часів до ХХ ст. / уклад. Володимир Грабовецький. – Івано-Франківськ : [б. в.], 1996. – 49 с.: іл., карти, схеми.</p> <p>3. Україна : екол.-геогр. атлас : присвяч. Всесвіт. дню науки в ім'я миру та розв. згідно з ріш. 31 сесії Ген. конф. ЮНЕСКО / [наук. редкол.: С. С. Куруленко та ін.] ; Рада з вивч. продукт. сил України НАН України [та ін.]. – Київ : Варта, 2006. – 217, [1] с. : іл., табл., портр., карти.</p>
<p>Авторське свідоцтво</p>	<p>А.с. SU 1756357 А1 СССР, МКИ С 12 Р 19/00. Способ определения молекулярно-массовой</p>

	неоднородности микробных полисахаридов / С. К. Воцелко, Г. А. Иутинская, Э. А. Коваленко, И. А. Симоненко.; – заявл. 25.05.1990; опубл. 23.08.92, Бюл. № 31.
Методичні рекомендації	Удобрення капусти білоголової пізньостиглої на чорноземних ґрунтах при вирощуванні її на насінницькі цілі в лісостеповій зоні: методичні рекомендації // [Т. В. Парамонова, Р. П. Гладкіх, Т. А. Романова та ін.]. – Харків: ІОБ УААН, 2006. – 12 с.
Довідник	Добрива: довідник / [В. О. Казаков, В. І. Філон, М. К. Клочко та ін.]; за ред. М. М. Мирошниченка Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Харків: ХНАУ, 2011. – 224 с.
Патент	Пат. 32509. Україна, МПК (2006) А01С21/00 Спосіб вирощування насіння капусти білокачанної з використанням мінеральних добрив / Т. А. Романова, Т. В. Парамонова, Р. П. Гладких, Л. М. Урюпіна; заявник та патентовласник ІОБ УААН. – № а 2006 04806; заявл. 03.05.2006; опубл. 26.05 2008, Бюл. № 10.– 10 с.

ДОДАТОК Е
Зразок подання та відгуку керівника на дипломну роботу

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ
ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Направляється студент _____ до захисту
(ПП/Б)

дипломної роботи за напрямом підготовки за спеціальністю 201 “Агрономія”
освітньо-наукової програми _____

на тему:

(назва теми)

Дипломна робота і рецензія додаються.

Декан факультету _____

Довідка про успішність

_____ за період навчання на
(ПБ)

агрономічному факультеті з 20__ року до 20__ року повністю виконав
навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно _____ %, добре _____ %, задовільно _____ %;
шкалою ECTS: А _____ %; В _____ %; С _____ %; D _____ %; E _____ %.

Секретар факультету _____ (підпис)

(прізвище та ініціали)

ДОДАТОК И

Зразок оформлення виробничого відгуку на дипломну роботу

ВИРОБНИЧИЙ ВІДГУК

на дипломну роботу „Ефективність способів обробітку ґрунту під час вирощування соняшнику в умовах ТОВ «Агрولاتінвест» Нововодолазького району Харківської області” студента 6-го курсу агрономічного факультету Черченка Віталія Володимировича

Дипломна робота В.В. Черченка виконана на підставі проведених ним виробничих дослідів у ТОВ «Агрولاتінвест» впродовж 2014-2015 рр. Головною метою досліджень було проведення порівняльної ефективності різних заходів боротьби з бур'янами та систем обробітку ґрунту під час вирощування соняшнику. Завдяки результатам досліджень в господарстві встановлено, що найбільш ефективною є технологія вирощування культури на основі проведення чизельного обробітку на 25-27 см у поєднанні з внесенням гербіцидів. Ним також рекомендовано до впровадження у господарствах Харківської області застосування поліпшеного зяблевого обробітку з використанням дворазового лушення стерні та глибокого чизельного обробітку.

Такі технології на відміну від застосування оранки мають поряд з добрим економічним ефектом із забезпеченням близької до оранки урожайності та підвищенням ґрунтозахисної ефективності. Враховуючи обсяги вирощування соняшнику у господарстві, рекомендації В.В. Черченка, який працює в ТОВ «Агрولاتінвест» з 2006 р. на посаді агронома, можуть мати позитивний наслідок для економіки господарств.

Цим документом підтверджується достовірність результатів проведених досліджень В.В. Черченка, які містяться у дипломній роботі. Вважаємо, що Черченко Віталій Володимирович є висококваліфікованим фахівцем сільського господарства і заслуговує на присвоєння йому кваліфікації «Дослідник з агрономії».

Генеральний директор
ТОВ «Агрولاتінвест»

М. Г. Матвієнко

ДОДАТОК К

Зразок титульного листа демонстраційного матеріалу до дипломної роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ім. В.В. ДОКУЧАЄВА

Агрономічний факультет

кафедра _____

Освітній рівень „_____”

Спеціальність _____

Кваліфікація „_____”

ДЕМОНСТРАЦІЙНИЙ МАТЕРІАЛ

до дипломної роботи

(повна назва дипломної роботи)

Дипломник

П.І.П/б

Керівник дипломної роботи

П.І.П/б, науковий ступінь, вчене звання

Харків 20__

Укладачі:

**Романов Олексій Васильович
Пузік Людмила Михайлівна
Шевченко Микола Вікторович
Дегтярьов Василь Володимирович
Брагін Олександр Миколайович
Тихоненко Олена Василівна**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДО НАПИСАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ
Для студентів спеціальностей 201 «Агрономія» і 203
«Садівництво та виноградарство»**

Редактор Л. І. Сібенкова
Коректор І. О. Бутильська
Комп'ютерний набір і верстка
М. В. Шевченко

Підпис. до друку 14.06.2017. Формат 60 x 84/16.
Обсяг: 2,9 ум.-друк. арк.; 2,9 обл.-вид. арк. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Тираж 200 прим. Замовлення

Виробник – редакційно-видавничий відділ Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва, 62483, Харківська обл., Харківський р-н, п/в „Докучаєвське -2”, навч. містечко ХНАУ, тел. 99-72-70

Виготовлювач – дільниця оперативного друку ХНАУ